

(ข)

ชื่อเรื่องวิจัย :การพัฒนาศักยภาพในการจัดการป่าชุมชนที่เอื้อต่อเศรษฐกิจชุมชน:กรณีศึกษาบ้านหนองผึ้ง หมู่ที่ 11 ตำบลทากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
Increasing Community Potential in Community Forest management as to Develop Community Economics: Baan Nong Pung, Thagaad Subdistrict, Mae Tha District, Lamphun Province

ผู้วิจัย : นายสุรินทร์ สุริยวงศ์ และคณะ

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพในการจัดการป่าชุมชนที่เอื้อต่อเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษาบ้านหนองผึ้ง หมู่ที่ 11 ตำบลทากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ถอดบทเรียนทั้งในแง่แนวคิดและแนวทางปฏิบัติของระบบการจัดการป่าชุมชนของทางราชการและชุมชน 2) พัฒนาศักยภาพการจัดการป่าชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

วิธีการวิจัย ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานด้านป่าชุมชนของภาครัฐและชุมชนเพื่อนำผลที่ได้มาวิเคราะห์และร่วมกันกำหนดแนวทางสำหรับชุมชนเป้าหมายในการวิจัย คือบ้านหนองผึ้ง หมู่ที่ 11 ต.ทากาศ อ.แม่ทา จังหวัดลำพูน หมู่บ้านที่ทำการศึกษารัฐมีอยู่ 3 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยไซเหนือ บ้านห้วยไซกลาง และบ้านห้วยไซใต้ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน สำหรับหมู่บ้านที่ภาครัฐและชุมชนเคยเข้าไปดำเนินการด้านป่าชุมชนแต่ไม่ประสบผลสำเร็จคือบ้านสันปูเลย หมู่ที่ 2 ตำบลศรีเตี้ย อ.บ้านโฮ้ง จ.ลำพูน ส่วนหมู่บ้านที่ถือว่าเป็นหมู่ที่ดำเนินงานด้านป่าชุมชนประสบผลสำเร็จและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางคือบ้านทุ่งยาว หมู่ที่ 7 ต.ศรีบัวบาน อำเภอเมือง จ.ลำพูน

ผลการวิจัยพบว่า ในจำนวนหมู่บ้านที่ภาครัฐเข้าไปดำเนินการด้านป่าชุมชนตามระบบราชการไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจาก 1) แนวคิดในเรื่องป่าชุมชนของภาครัฐไม่ได้มุ่งแก้ไขปัญหาในด้านสังคม โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคน แต่เป็นการแก้ไขปัญหาในลักษณะอนุรักษ์นิยมโดยมองเฉพาะการตอบสนองในเรื่องของผลผลิตจากป่าที่ให้ประโยชน์โดยตรงเช่นด้านเชื้อเพลิงอาหารหรือการใช้ประโยชน์จากไม้โดยตรง 2) ขาดการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรของชุมชน โดยเฉพาะขาดบุคลากรในภาครัฐที่มีความรู้ความสามารถและรู้จักชุมชนอย่างถ่องแท้ 3) ไม่มีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ด้านป่าไม้ชุมชนและให้ความสนใจเรื่องเครือข่ายน้อยมาก 4) เจ้าหน้าที่ในภาคสนามขาดความรู้ในการดำเนินงานตามนโยบายที่ส่วนกลางกำหนด 5) นโยบายจากส่วน

(ค)

กลางด้านป่าชุมชนจะกำหนดไปในทิศทางเดียวกันทั้งประเทศไทยโดยไม่คำนึงถึงบริบทของแต่ละท้องถิ่นทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

สำหรับพื้นที่ซึ่งชุมชนและภาครัฐเข้าไปดำเนินการแต่ไม่ประสบผลสำเร็จนั้นพบว่า 1)พื้นที่ซึ่งชุมชนดำเนินการในครั้งแรกนั้นไม่ได้เกิดจากพื้นที่ซึ่งมีสภาพเป็นป่ามาก่อน แต่เป็นพื้นที่จัดสรรของทางราชการโดยไม่มีราษฎรเข้าไปใช้ประโยชน์อยู่อาศัย 2)จิตสำนึกในการรักษาป่ามีเพียงระยะสั้นๆ (ไม่ถึงสิบปี) 3)การใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชนไม่เกิดขึ้นจากผลผลิตของป่าแต่มีแนวคิดว่าจะร่นำพื้นที่ป่ามาเป็นประโยชน์กับชุมชนโดยตรง จึงเกิดการบุกรุกและแบ่งพื้นที่กันเพื่อทำกิน 4)ไม่มีการจัดตั้งองค์กรในด้านการรักษาป่าที่เข้มแข็งนอกจากนี้ยังมีการแก่งแย่งตำแหน่งทางการปกครองเพื่อให้ได้อำนาจมาสนองตอบความต้องการสำหรับการบุกรุกพื้นที่ป่า

เมื่อนำบทเรียนที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่วิจัยเพื่อกำหนดแนวทางสำหรับหมู่บ้านใหม่นั้น พบว่าเมื่อชาวบ้านได้เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้โดยอาศัยเทคนิคต่างๆ เช่น การฝึกอบรม การทัศนศึกษาดูงานในพื้นที่ซึ่งประสบผลสำเร็จทำให้ชาวบ้านเกิดความกระตือรือร้นต้องการเข้ามาพัฒนาชุมชนของตนเอง ในระยะแรกเป็นการดำเนินงานแบบรีบเร่งโดยใช้แนวทางปฏิบัติแบบเดิม คือฝึกอบรมเสร็จแล้วนำมาปฏิบัติก็ถือว่าเสร็จสิ้น แต่เมื่อทีมวิจัยได้เข้าร่วมสังเกตเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะพบว่าชาวบ้านมีพัฒนาการในการเรียนรู้ขึ้นเป็นอย่างดี มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับชุมชนอื่นๆ ในด้านการรักษาป่า มีความใฝ่รู้ที่จะนำกิจกรรมต่างๆ เข้ามาสู่หมู่บ้าน โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำชุมชนสามารถประสานงานกับกลุ่มคนภายนอกชุมชนได้เป็นอย่างดีเพื่อนำสิ่งต่างๆ ที่คิดว่าเป็นผลดีต่อชุมชนในด้านป่าไม้ เช่นการฝึกอบรมด้านไฟป่า การขอความร่วมมือด้านพันธุ์ไม้ที่จะนำมาปลูก การนำชาวบ้านเข้าตรวจยึดจับกุมผู้กระทำผิดกฎเกณฑ์ของหมู่บ้าน ตลอดจนถึงการตรวจยึดพื้นที่ซึ่งถูกบุกรุกแล้วแต่ไม่มีคนทำกินในพื้นที่นั้นคืน เพื่อนำมาเป็นป่าชุมชนของหมู่บ้าน การปลูกป่าในพื้นที่แนวเขตที่ทำกินของชาวบ้าน การสร้างแหล่งอาหารของสัตว์ป่า การปลูกป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน นอกจากนี้ยังได้ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อเป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงเครือข่ายป่าชุมชนต่างๆ ในระดับตำบล อีกทั้งยังร่วมกันจัดค่ายเยาวชนเพื่อสืบสานอุดมการณ์ป่าชุมชนของตำบลதாகศด้วย

จากผลการวิจัยที่เกิดขึ้นครั้งนี้คณะวิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ภาครัฐควรจัดให้มีการแสดงแนวเขตป่าไม้อย่างชัดเจนโดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ในการระวางชี้แนวเขต
2. การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐในด้านทรัพยากรป่าไม้ต้องดำเนินการอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม ไม่มุ่งผลประโยชน์

(ง)

3.ภาครัฐต้องทำความเข้าใจกับประชาชนในเรื่องทรัพยากรป่าไม้อย่างเร่งด่วน โดยปรับกระบวนการทำงานให้เข้ากับประชาชนในลักษณะงานมวลชนสัมพันธ์แทนการปราบปรามแต่เพียงด้านเดียว

4.ควรปรับปรุงกลยุทธ์ด้านป่าชุมชนให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ไม่ควรกำหนดเป็นรูปแบบเดียวกันทั่วประเทศ โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมป่าชุมชนทุกขั้นตอน

5.ควรพิจารณาในเรื่องพระราชบัญญัติป่าชุมชน โดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุดและต้องเป็นไปอย่างรอบคอบ

6.ควรมีการดำเนินการวิจัยต่อยอดจากโครงการนี้โดยขยายผลไปในระดับตำบล อำเภอและจังหวัดต่อไปภายใต้บริบทที่ใกล้เคียงกัน

7.นำผลที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้เสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบเพื่อพิจารณาปรับทิศทางการดำเนินงานให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติสูงสุด

8.ควรมีการวิจัยในด้านเยาวชนเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.